

Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 2010/11:104 Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning samt tre motioner som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslås ändringar i skollagen (2010:800), som rör gymnasial lärlingsutbildning. De föreslagna bestämmelserna innebär att ett skriftligt avtal (utbildningskontrakt) ska upprättas för varje elev och arbetsplats och undertecknas av eleven, skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Om eleven är under 18 år och inte har ingått äktenskap, ska även elevens vårdnadshavare underteckna utbildningskontraktet. Skolhuvudmannen ska se till att ett utbildningskontrakt upprättas.

Av utbildningskontraktet ska det framgå vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar. Utbildningskontraktet ska också reglera hur kostnaden för de skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Vidare ska det av utbildningskontraktet framgå avtalstiden och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra dessförinnan samt vilken lärare på skolenheten och vilken handledare på arbetsplatsen som ska vara kontaktpersoner för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. I propositionen redovisas även regeringens bedömningar av den kommande förordningsregleringen på området. Ändringarna i skollagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2011.

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna.

I betänkandet finns sex reservationer (S, MP, V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	5
Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning	5
Övriga frågor som rör den gymnasiala lärlingsutbildningen	12
Reservationer	15
1. Utbildningskontraktets innehåll m.m., punkt 1 (MP, V)	15
2. Utbildningskontraktets upphörande, punkt 2 (S, MP, V)	16
3. Arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning, punkt 3 (V)	16
4. Uppdrag till Skolverket och ett nationellt lärlingsråd, punkt 5 (S)	17
5. Uppdrag till de nationella programråden, punkt 6 (S, MP, V)	18
6. Avhopp från gymnasial lärlingsutbildning, punkt 7 (S, MP, V)	19
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	20
Propositionen	20
Följdmotionerna	20
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	22
Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	22

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Utbildningskontraktets innehåll m.m.**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub8 yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (MP, V)

2. **Utbildningskontraktets upphörande**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub10 yrkande 3.

Reservation 2 (S, MP, V)

3. **Arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub9 yrkande 1.

Reservation 3 (V)

4. **Lag om ändring i skollagen (2010:800)**

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800). Därmed bifaller riksdagen proposition 2010/11:104.

5. **Uppdrag till Skolverket och ett nationellt lärlingsråd**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub10 yrkandena 1 och 4.

Reservation 4 (S)

6. **Uppdrag till de nationella programråden**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub10 yrkande 2.

Reservation 5 (S, MP, V)

7. **Avhopp från gymnasial lärlingsutbildning**

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ub9 yrkande 2.

Reservation 6 (S, MP, V)

Stockholm den 31 maj 2011

På utbildningsutskottets vägnar

Margareta Pålsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Margareta Pålsson (M), Mikael Damberg (S), Oskar Öholm (M), Betty Malmberg (M), Thomas Strand (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S), Nina Lundström (FP), Yvonne Andersson (KD), Richard Jomshof (SD), Rossana Dinamarca (V), Adnan Dibrani (S), Michael Svensson (M), Roger Haddad (FP), Esabelle Dingizian (MP) och Per Lodenius (C).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlas proposition 2010/11:104 Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning samt tre motioner som väckts med anledning av propositionen. Propositionen innehåller förslag om att utbildningskontrakt ska tecknas för elever som genomgår gymnasial lärlingsutbildning. Till grund för propositionen ligger Lärlingsutredningens betänkande Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv (SOU 2010:19) och departementspromemorian Skolans och arbetsmarknadens regler vid gymnasial lärlingsutbildning och gymnasial lärlingsanställning (dnr 2010/5775/G).

Lagrådet hade i sin granskning av lagrådsremissens lagförslag inga invändningar mot förslaget. I förhållande till lagrådsremissen har det gjorts mindre ändringar av redaktionellt och språkligt slag.

De behandlade förslagen återges i *bilaga 1* och regeringens lagförslag i *bilaga 2*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändringar i skollagen (2010:800), som rör gymnasial lärlingsutbildning. De föreslagna bestämmelserna innebär att utbildningskontrakt ska tecknas för elever som genomgår utbildningen. I propositionen redovisas även regeringens bedömningar av den kommande förordningsregleringen på området. Regeringen föreslår att ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 juli 2011.

Utskottets överväganden

Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800). Förslaget innebär att utbildningskontrakt ska tecknas för elever som genomgår gymnasial lärlingsutbildning.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utbildningskontraktets innehåll och upphörande, obligatorisk handledarutbildning och om att gymnasial lärlingsutbildning ska benämnas arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning.

Jämför reservationerna 1 (MP, V), 2 (S, MP, V) och 3 (V).

Bakgrund

Riksdagen har fattat beslut om att lärlingsutbildning ska införas som en alternativ utbildningsväg till en yrkesexamen från läsåret 2011/12. I och med riksdagens beslut lades ramarna fast för den nya lärlingsutbildningen, och där aviserades även fortsatt utredning av vissa frågor som rör utbildningen (prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3, rskr. 2009/10:8).

Gymnasial lärlingsutbildning är en utbildning inom ett yrkesprogram som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan. Utbildningen ska vara ett alternativ till skolförlagd yrkesutbildning på alla yrkesprogram med samma behörighetskrav, ämnesplaner, examensmål och yrkesexamen. Lärlingsutbildningen kan börja första, andra eller tredje läsåret.

Sedan den 1 juli 2008 pågår en försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning (se förordningen [2007:1349] om försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning). Regeringen har i anslutning till försöksverksamheten inrättat Nationella lärlingskommittén (dir. 2008:106). Kommittén består av representanter för arbetsmarknadens organisationer och har i uppgift att ge råd och stöd till försöksverksamheten och främja den arbetsplatsförlagda utbildningen. Vidare ska kommittén stimulera samverkan mellan skola och arbetsliv, följa upp försöket utifrån näringslivets behov samt uppmärksamma utvecklingsbehov. Den Nationella lärlingskommittén har lämnat två delbetänkanden, det senaste, Gymnasial lärlingsutbildning – utbildning för jobb (SOU 2010:75), i oktober 2010.

Propositionen

Inledning

Regeringen framhåller i propositionen att kvalitetsfrågorna behöver uppmärksammas särskilt inför införandet av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Regeringen menar att ett viktigt instrument för kvalitetssäkring är det avtal (utbildningskontrakt) som man föreslår ska upprättas mellan elev, skolhuvudman och företrädare för arbetsplatsen. Frågan om utbildningskontrakt och övriga insatser för kvalitetssäkring av den gymnasiala lärlingsutbildningen behandlas närmare i propositionen.

Utbildningskontrakt

Det skriftliga avtalet

I propositionen föreslås att ett skriftligt avtal (utbildningskontrakt) ska upprättas för varje elev och arbetsplats och undertecknas av eleven, skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Om eleven är under 18 år och inte har ingått äktenskap, ska även elevens vårdnadshavare underteckna utbildningskontraktet. Skolhuvudmannen ska vidare enligt förslaget se till att ett utbildningskontrakt upprättas. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt förslaget i propositionen meddela ytterligare föreskrifter om utbildningskontrakt.

I sina skäl för förslaget framhåller regeringen att lärlingsutbildning innebär åtaganden för både arbetsplats och skolhuvudman. Det är enligt regeringens mening av stor vikt att dessa åtaganden och ansvarsfördelningen regleras i ett utbildningskontrakt där även lärlingen är part. Regeringen framhåller vidare att det är naturligt att det ska vara skolhuvudmannens ansvar att se till att ett sådant avtal kommer till stånd. Den som tillhandahåller lärlingsplats kan vara en juridisk eller fysisk person, vilket innebär att även enskilda näringsidkare omfattas av avtalskravet.

Regeringen avser enligt propositionen att ge Skolverket bemyndigande att ta fram föreskrifter om utbildningskontraktets utformning som ger tillräcklig vägledning för att upprätta kontrakten.

Vad utbildningen på arbetsplatsen ska omfatta

Enligt förslaget i propositionen ska det av utbildningskontraktet framgå vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar.

Enligt regeringens mening är fördelningen av utbildningens innehåll mellan arbetsplats och skola en viktig uppgift. Likvärdig utbildning förutsätter att uppdelning och planering hela tiden tar sin utgångspunkt i de nationellt beslutade ämnesplanerna. Detta gäller även när utbildningen sker på en arbetsplats. Regeringen menar därför att det inte är lämpligt att ytterligare ”bryta ner målen” i utbildningskontraktet eftersom det skulle kunna inne-

bära att lokala ämnesplaner indirekt skapades. Regleringen i kontraktet ska alltså utgå från ämnesplanerna. Av ämnesplanerna framgår bl.a. det centrala innehållet för varje kurs.

Ansvar för skador

Av förslaget i propositionen framgår vidare att det av utbildningskontraktet ska framgå hur kostnaden för de skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen.

Bakgrunden till förslaget är bl.a. följande. En elev som under arbetsplatsförlagd utbildning utför arbete som till sin art liknar det som utförs av de anställda på arbetsplatsen ska också anses vara arbetstagare i skadeståndslagens mening. Detta framgår av 6 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207). Det saknas dock en uttrycklig reglering av vem som ska bära ansvaret för skador som eleven kan orsaka – skolan eller arbetsplatsen. Frågan om elevens eget ansvar för skador som han eller hon orsakar är klarare reglerad. Eleven ska enligt 6 kap. 5 § skadeståndslagen anses vara arbetstagare. Det är endast i vissa speciella undantagsfall som en arbetstagare, med stöd av 4 kap. 1 § skadeståndslagen kan bli skadeståndsskyldig. För detta krävs att det finns synnerliga skäl. I praktiken krävs att det är fråga om uppsåtliga eller grovt oaktsamma handlingar från arbetstagarens sida, t.ex. att denne har begått ett brott.

Kontraktets upphörande

Av utbildningskontraktet ska avtalstiden och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra dessförinnan framgå.

Regeringen framhåller i propositionen som skäl till förslaget att det kan uppstå situationer som kräver att utbildningskontraktet hävs av skolan, eleven eller arbetsplatsen. När det gäller arbetsplatsens skäl att vilja säga upp lärlingsplatsen kan det t.ex. röra sig om disciplinära problem eller att arbetsplatsen av olika skäl inte längre kan ta emot lärlingen. Det kan också bero på att det inte längre finns en lämplig handledare eller att ett företag upphör med en viss verksamhet. Skolan eller eleven kan vilja säga upp utbildningskontraktet om eleven inte har getts möjlighet att bli utbildad inom de delar som finns nämnda i kursens centrala innehåll enligt ämnesplanen eller att kvaliteten på den arbetsförlagda utbildningen är för låg. Det är enligt regeringens mening angeläget att det i förväg är reglerat i vilka situationer avtalet ska kunna sägas upp. Detta föreslås därför bli reglerat i utbildningskontraktet.

Lärare och handledare

Av utbildningskontraktet ska det enligt förslaget i propositionen framgå vilken lärare på skolenheten och vilken handledare på arbetsplatsen som ska vara kontaktpersoner för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Ett nära samarbete mellan skola och arbetsplats är enligt regeringens mening en förutsättning för att en elev genom arbetsplatsförlagt lärande ska nå målen för utbildningen och kunna få en yrkesexamen. Yrkesläraren på skolan och handledaren på arbetsplatsen är två nyckelpersoner och regeringen anser att det av utbildningskontraktet ska framgå vilka dessa är. Tydligt utpekade personer ökar även möjligheterna att samverka mellan utbildningsanordnare och arbetsgivare verkligen kommer till stånd.

Regeringen framhåller vidare att handledarnas kompetens är avgörande för kvaliteten i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Kompetens handlar dels om djup och bredd i yrkeskunskaperna, dels om kunskap om lärlingsutbildningens förutsättningar, t.ex. de mål och kunskapskrav som finns för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Skolhuvudmannen har ett stort ansvar när det gäller att se till att handledarna har den kunskap och erfarenhet som krävs för uppdraget. Det innebär att skolhuvudmännen bör ge handledare information, stöd och utbildning kring lärlingsutbildningens innehåll, mål och ramar och kring ansvarsfördelningen mellan skola och arbetsplats.

Övrigt

I propositionen gör regeringen bedömningen att det bör vara möjligt att förena en anställning med gymnasial lärlingsutbildning. Regeringen avser enligt propositionen att återkomma till riksdagen med förslag om lärlingsanställning.

I propositionen gör regeringen vidare bedömningen att skolhuvudmannen även fortsättningsvis bör ansvara för mottagande, antagning och urval till gymnasial lärlingsutbildning. Skolhuvudmannen bör dock besluta om fördelningen av elever på de olika utbildningsplatserna efter samråd med berörda arbetsplatser. Utbildningskontraktet ger i linje med detta arbetsplatsen inflytande över förutsättningarna för den konkreta utformningen av den gymnasiala lärlingsutbildningen för varje enskild elev.

När det sedan gäller frågan om arbetstider gör regeringen i propositionen följande bedömning. Bestämmelsen i 3 kap. 3 § gymnasieförordningen (2010:2039) om att arbetsplatsens arbetstider ska följas vid arbetsplatsförlagt lärande, om inte rektorn bestämmer annat, bör förtydligas på så sätt att det framgår att de föreskrifter som finns om arbetstider för minderåriga även ska gälla elever.

När det slutligen gäller frågan om elevens säkerhet gör regeringen bedömningen att Skolverket och Arbetsmiljöverket bör få i uppdrag att gemensamt utarbeta informationsmaterial dels om arbetsgivarnas arbetsmiljöansvar för elever som genomgår gymnasial lärlingsutbildning, dels om vad som krävs för att elever som genomgår gymnasial lärlingsutbildning ska få utföra riskfyllda uppgifter.

Motionerna

I motion 2010/11:Ub8 yrkande 1 (MP) föreslås att det av utbildningskontraktet ska framgå att såväl arbetsgivare som huvudman är skyldig att utreda och åtgärda trakasserier på arbetsplatsen. I samma motion yrkande 2 föreslås att handledarnas utbildning ska vara obligatorisk. Motionären hänvisar bl.a. till att den arbetsplatsförlagda utbildningen skiljer sig från det ansvar och de bestämmelser som gäller ordinarie personal och att det därför är av vikt att den delen av utbildningen ytterligare kvalitetssäkras.

Socialdemokraterna begär i motion 2010/11:Ub10 yrkande 3 att om utbildningskontraktet hävs ska det tydligt framgå vilket ansvar och vilka åtaganden skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska personen som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen har för att säkerställa att eleven utan oskäligt dröjsmål kan fullfölja sin utbildning på annan arbetsplats eller inom ett reguljärt yrkesprogram.

Vänsterpartiet föreslår i motion 2010/11:Ub9 yrkande 1 att den gymnasiala lärlingsutbildningen byter namn till arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning. I en allmänt och internationellt vedertagen definition av lärlingsutbildning ingår som en viktig del att lärlingarna har en anställning. De flesta elever på lärlingsutbildningen kommer inte att vara anställda, och det kan därför uppstå missförstånd om vad som egentligen avses när det talas om lärlingar och lärlingsutbildning.

Utskottets ställningstagande

Motionerna

När det gäller yrkandet om att det av utbildningskontraktet ska framgå att det finns en skyldighet för arbetsgivare och skolhuvudman att utreda och åtgärda trakasserier på arbetsplatsen vill utskottet anföra följande. I propositionen konstaterar regeringen att diskrimineringslagstiftningen är tillämplig på all utbildningsverksamhet. I 2 kap. 1 § diskrimineringslagen (2008:567) finns en bestämmelse som innebär förbud för arbetsgivare att diskriminera den som söker praktik. Enligt diskrimineringslagens förarbeten (se prop. 2007/08:95 s. 136) ryms i begreppet praktik även arbetsplatsförlagt lärande i gymnasieskolan. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att någon ytterligare reglering på området inte behövs. Inte heller utskottet, som konstaterar att diskrimineringsförbudet i 2 kap. 1 § diskrimineringslagen även gäller den elev som fullgör praktik i form av arbetsplatsförlagt lärande, ser något behov av någon ytterligare reglering på området och avstyrker därmed motion 2010/11:Ub8 yrkande 1.

När det gäller yrkandet om obligatorisk handledarutbildning så har den Nationella lärlingskommittén i sin uppföljning av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning (se SOU 2010:75) visat att handledarnas deltagande i de utbildningar som ges är begränsat. Så få som 20 % av handledarna uppges ha fullföljt en handledarutbildning. Betydligt fler har dock till viss del genomgått en handledarutbildning. Vissa arbetslivsföreträ-

dare har till kommittén uppgett att handledarna inte kan vara borta från arbetet så länge att de hinner genomgå en handledarutbildning. Det skulle bli för kostsamt. I propositionen lämnar regeringen inte något förslag om obligatorisk handledarutbildning med hänvisning till att det riskerar att minska arbetsgivarnas intresse för att ta emot lärlingar och att det är osäkert om ett sådant förslag skulle ge önskad effekt. Vidare betonas skolhuvudmannens stora ansvar för att handledarna har tillräckligt med kunskap och erfarenhet för uppdraget. Utskottet delar regeringens bedömning av frågan och noterar också att regeringen i propositionen anger att man avser att följa utvecklingen av frågan noga. Utskottet vill i sammanhanget dock understryka att handledarnas kompetens är avgörande för kvaliteten i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Mot den bakgrunden avstyrks motion 2010/11:Ub8 yrkande 2.

Med anledning av yrkandet om att det av utbildningskontraktet ska framgå att eleven ska kunna fullfölja sin utbildning på annan arbetsplats eller inom ett reguljärt yrkesprogram om kontraktet hävs vill utskottet anföra följande. Av 16 kap. 37 § skollagen (2010:800) framgår bl.a. att en elev som har påbörjat en utbildning på ett nationellt program har rätt att hos huvudmannen eller, om huvudmannen är offentlig, inom samverkansområdet fullfölja sin utbildning på det påbörjade programmet. Det nysnämnda gäller även om de förhållanden som låg till grund för mottagandet ändras under studietiden. Enligt 16 kap. 38 § skollagen gäller det som sägs i 37 § på motsvarande sätt den elev som har påbörjat gymnasial lärlingsutbildning. I lagrummet sägs vidare att om lämplig arbetsplatsförlagd utbildning inte längre kan anordnas ska eleven i stället erbjudas att fullfölja sin utbildning genom skolförlagd utbildning på det aktuella programmet. Om inte heller detta är möjligt, ska erbjudandet avse att fullfölja utbildningen på ett annat yrkesprogram. Utskottet kan mot bakgrund av det anförda inte se något behov av att riksdagen uttalar sig i frågan. Utskottet avstyrker därmed motion 2010/11:Ub10 yrkande 3.

När det slutligen gäller yrkandet om att den gymnasiala lärlingsutbildningen ska byta namn till arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning vill utskottet anföra följande. Traditionellt har begreppet lärlingsutbildning avsett yrkesutbildning förenad med en anställning och varit kollektivavtalsreglerad. Begreppet gymnasial lärlingsutbildning har även avsett yrkesutbildning förlagd till arbetsplats utan att ett anställningsförhållande råder (SOU 2008:27 s. 207). Utskottet tog hösten 2009 i och med att utskottet ställde sig bakom förslaget om att införa gymnasial lärlingsutbildning som en alternativ väg till yrkesexamen (prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3, rskr. 2009/10:8) och våren 2010 i samband med förslaget om en ny skollag (prop. 2009/10:165, bet. 2009/10:UbU21, rskr. 2009/10:370) ställning till förmån för begreppet gymnasial lärlingsutbildning. Inga motioner om begreppet gymnasial lärlingsutbildning behandlades av utskottet vid dessa tillfällen. I sammanhanget bör även erinras om att regeringen enligt propositionen avser att återkomma med ett förslag om lärlingsanställning. Utskot-

tet kan för sin del inte se att något övertygande argument framförts som ger anledning att frångå användandet av begreppet gymnasial lärlingsutbildning i gällande författningar. Därmed avstyrker utskottet motion 2010/11: Ub9 yrkande 1.

Lagförslaget

Utskottet vill inledningsvis framhålla att en yrkesutbildning av god kvalitet kännetecknas av att den har hög elevgenomströmning och få avhopp och av att den är efterfrågad av såväl elever som den arbetsmarknad den är riktad mot. För att detta ska ske måste utbildningen ha ett aktuellt och relevant innehåll och i övrigt vara utformad och genomförd på ett sätt som ger ett gott utgångsläge för fortsatt lärande. Vidare bör utbildningen vara så upplagd att den har nationellt erkännande, dvs. har ett innehåll som svarar mot yrkets och branschens krav oavsett var i landet den person som genomgått utbildningen ska etablera sig på arbetsmarknaden. Utskottet vill i sammanhanget även betona att det är av stor vikt att kvalitetsfrågorna rörande den gymnasiala lärlingsutbildningen kontinuerligt ses över av berörda myndigheter i syfte att säkerställa att den gymnasiala lärlingsutbildningen är en attraktiv form av yrkesutbildning även i framtiden.

Såväl den Nationella lärlingskommittén som den särskilde utredaren i Lärlingsutredningen har uppmärksammat brister i försöksverksamhetens kvalitet och lyfter fram behovet av ett kvalitetssäkringssystem för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Ett viktigt instrument för denna kvalitetssäkring är enligt utskottets mening det utbildningskontrakt som skolhuvudmannen har ansvar för att det upprättas mellan elev, skolhuvudman och företrädare för arbetsplatsen. Av utbildningskontraktet ska det vidare framgå vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar, ansvar för skador, avtalstid och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra dessförinnan samt vilken lärare på skolenheten och vilken handledare på arbetsplatsen som ska vara kontaktpersoner för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Utskottet har som framgått ovan inte bedömt att lagförslaget behöver förändras med anledning av de framlagda motionerna och anser vidare att förslaget om utbildningskontraktets innehåll m.m. är väl avvägt. Utskottet delar även i övrigt de förslag och bedömningar av den framtida förordningsregleringen som framförs i propositionen. Utskottet tillstyrker således propositionen.

Övriga frågor som rör den gymnasiala lärlingsutbildningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om uppdrag till Skolverket och de nationella programråden samt om inrättande av ett nationellt lärlingsråd och om åtgärder för att motverka avhopp från gymnasial lärlingsutbildning.

Jämför reservationerna 4 (S), 5 (S, MP, V) och 6 (S, MP, V).

Motionerna

Socialdemokraterna föreslår i motion 2010/11:Ub10 yrkande 1 att Skolverket ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur styrdokumentens mål inom lärlingsutbildningen kan brytas ned till utbildningsavsnitt som kan omsättas på den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsprogrammen. Vidare föreslås att de nationella programråden ges i uppdrag att ta fram kriterier för godkännande av arbetsplatser och handledare som tar emot lärlingar samt att utveckla system för kvalitetssäkring för den gymnasiala lärlingsutbildningen (yrkande 2). Motionärerna föreslår också att ett nationellt lärlingsråd med företrädare för arbetsmarknadens parter och branscher inrättas för samordning av den fortsatta uppbyggnaden av den gymnasiala lärlingsutbildningen (yrkande 4). Motionärerna hänvisar till att ett avstående från att följa upp de tre förslagen, från Nationella lärlingskommitténs betänkande (SOU 2010:75), allvarligt kan hålla tillbaka den gymnasiala lärlingsutbildningens potential som kvalitativt alternativ inom yrkesutbildningen.

Vänsterpartiet begär i motion 2010/11:Ub9 yrkande 2 att regeringen återkommer med förslag till åtgärder för att minska avhoppet från lärlingsutbildningen mot bakgrund av att synpunkter och förslag från Nationella lärlingskommittén i den frågan lämnas utan åtgärder och kommentarer i propositionen. Motionärerna hänvisar bl.a. till att kommittén framhåller att det i början av utbildningen behövs ett omfattande allmänteoretiskt och yrkesteoretiskt innehåll för att introduktionen ska bli bättre och för att minska avhoppet.

Utskottets ställningstagande

När det gäller yrkandena om att kvalitetssäkring och uppföljning kan utskottet konstatera att behov av att säkerställa och utveckla kvaliteten i arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsutbildning har uppmärksamats i flera olika sammanhang, bl.a. av den Nationella lärlingskommittén som har i uppgift att följa försöksverksamheten med lärlingsutbildning, av Skolinspektionen i en kvalitetsgranskning om arbetsplatsförlagd utbildning vid ett urval av skolor (rapport 2011:2) och av ett flertal remissinstanser i samband med beredningen av förslagen i propositionen. Regeringen har gett

Skolinspektionen och Skolverket i uppdrag att inom sina respektive områden arbeta aktivt med kvaliteten inom det arbetsplatsförlagda lärandet. Dessutom har Skolinspektionen i regleringsbrevet för 2011 getts i uppdrag att redovisa hur myndigheten inom ramen för sitt tillsyns- och kvalitetsgranskningsuppdrag granskar yrkesutbildningen i gymnasieskolan med avseende på såväl skolförlagt som arbetsplatsförlagt lärande. Skolverket har haft regeringens uppdrag att analysera kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet och att föreslå insatser i syfte att stödja utvecklingen av gymnasial lärlingsutbildning av hög kvalitet. De nationella programråden vid Skolverket kommer, enligt regeringens bedömning i propositionen, att ha en viktig funktion för att fortlöpande ge Skolverket råd när det gäller vilka insatser som krävs för att säkerställa god kvalitet i det arbetsplatsförlagda lärandet. I propositionen framhåller regeringen att det behövs fortsatta insatser på nationell nivå för att följa och stödja utvecklingen av det arbetsplatsförlagda lärandet och har för avsikt att återkomma i denna fråga. Utskottet anser mot bakgrund av de ovan redovisade myndighetsuppdragen och övriga åtgärder som har vidtagits samt att regeringen avser att följa och stödja utvecklingen av det arbetsplatsförlagda lärandet i den gymnasiala lärlingsutbildningen och att återkomma i frågan att något uttalande från riksdagen inte är motiverat. Därmed avstyrker utskottet motion 2010/11: Ub10 yrkandena 1, 2 och 4.

När det sedan gäller yrkandet om avhopp från lärlingsutbildningen vill utskottet hänvisa till propositionen Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan, som innehåller huvuddelen av regelverket för gymnasieredformen Gy 2011 och inrättandet av en gymnasial lärlingsutbildning (prop. 2008/09:199), i vilken frågan om avhopp från gymnasieskolan berördes. Förslagen i den propositionen bedömdes av regeringen leda till färre avhopp och programbyten och till att fler elever därmed kommer att klara av sina gymnasiestudier på tre år. Regeringen framhöll vidare att det är flera delar som sammantaget bedöms leda till en ökad genomströmning. Här hänvisades till skärpta behörighetskrav för gymnasieskolans högskoleförberedande program (en skärpning av behörighetskraven för de yrkesförberedande programmen har sedermera också beslutats av riksdagen, se bet. 2009/10:UbU21 s. 143 f.). Vidare gjordes bedömningen att den nuvarande begränsningen att eleven bara ska få reducera kurser omfattande 250 poäng bör tas bort. Dessutom föreslogs att en individuell anpassning av ett nationellt program ska vara möjlig. Detta, i kombination med en bättre efterlevnad av de skyldigheter som redan i dag finns för skolans huvudmän att aktivt arbeta med särskilt stöd i gymnasieskolan, kommer enligt den bedömning regeringen gjorde sammantaget att leda till färre studieavbrott och programbyten. En utvecklad samverkan mellan gymnasieskolan och arbetslivet kommer att ske bl.a. genom inrättandet av nationella programråd för yrkesprogrammen och genom tydligare krav på arbetsplatsförlagt lärande. Detta kommer enligt regeringens bedömning i propositionen Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan att leda till att ungdom-

arna får bättre information om vad utbildningen innehåller och vart den leder, vilket kan leda till färre avhopp och till att eleverna blir mer motiverade. Regeringen ansåg vidare att en väl fungerande studie- och yrkesvägledning kan bidra till en förbättrad genomströmning i gymnasieskolan genom förtydligade bestämmelser om tillgång till studie- och yrkesvägledning (s. 147–148). Utskottet kan konstatera att frågan om åtgärder för att minska avhopp från gymnasieskolan har uppmärksammats i samband med införandet av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Utskottet är för sin del övertygat om att de redovisade förslagen som riksdagen beslutat om kommer att leda till färre avhopp från gymnasieskolan i framtiden. När det specifikt gäller den gymnasiala lärlingsutbildningen vill utskottet också framhålla betydelsen av det ovan nämnda kvalitetsarbete som bedrivs av berörda myndigheter och som bör leda till minskade avhopp från den gymnasiala lärlingsutbildningen. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att ställa sig bakom yrkandet och avstyrker därmed motion 2010/11:Ub9 yrkande 2.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Utbildningskontraktets innehåll m.m., punkt 1 (MP, V) av Rossana Dinamarca (V) och Esabelle Dingizian (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub8 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Propositionens förslag innebär att ett utbildningskontrakt ska upprättas mellan skolhuvudmannen, eleven och den arbetsplats som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Av utbildningskontraktet bör det utöver vad som föreslås i propositionen även framgå att både arbetsgivare och skolhuvudman är skyldiga att utreda och åtgärda trakasserier. En sådan reglering underlättar för eleven att ta till vara sina rättigheter på den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

För att garantera hög kvalitet i den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen är handledarens kompetens helt central. Det är ett stort ansvar som arbetsgivaren delegerar till den som är ansvarig handledare för eleven under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Det är likaså en väsentlig skillnad mellan arbetsplatsförlagd gymnasial lärlingsutbildning och annan skolpraktik. Av den anledningen är det viktigt att ytterligare säkra kvaliteten hos arbetsgivaren genom att handledarna genomgår en obligatorisk handledarutbildning.

Det får bli regeringens uppgift att återkomma till riksdagen med lagförslag och i övrigt vidta behövliga åtgärder som tillgodoser vad vi nu anfört.

2. Utbildningskontraktets upphörande, punkt 2 (S, MP, V)

av Mikael Damberg (S), Thomas Strand (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S), Rossana Dinamarca (V), Adnan Dibrani (S) och Esabelle Dingizian (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub10 yrkande 3.

Ställningstagande

I regeringens förslag saknas förtydliganden av vad som sker med eleven om utbildningskontraktet hävs, inte minst om kontraktet hävs av skäl som står utanför elevens kontroll, t.ex. att företaget lägger ned sin verksamhet eller att kvaliteten på lärlingsutbildningen bedöms som undermålig.

I propositionen som innehöll gymnasiereformen Gy 2011 angavs följande (prop. 2008/09:199 s. 67).

Rätten att fullfölja en gymnasial lärlingsutbildning innebär att om lämplig arbetsplatsförlagd utbildning inte längre kan anordnas, ska eleven i stället erbjudas att fullfölja sin utbildning genom skolförlagd utbildning på det aktuella programmet. Om inte heller detta är möjligt, ska eleven erbjudas att fullfölja utbildningen på ett annat yrkesprogram.

Vi menar att det av utbildningskontraktet klart och tydligt ska framgå vilket ansvar och vilka åtaganden skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen har för att säkerställa att eleven utan oskäligt dröjsmål kan fullfölja sin utbildning på annan arbetsplats eller inom ett reguljärt yrkesprogram.

Det får bli regeringens uppgift att återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser vad vi nu anför.

3. Arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning, punkt 3 (V)

av Rossana Dinamarca (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub9 yrkande 1.

Ställningstagande

I en allmänt och internationellt vedertagen definition av lärlingsutbildning ingår som en viktig del att lärlingarna har en anställning. Den lärlingsutbildning som behandlas i propositionen kommer att innebära att eleverna på utbildningen kan vara anställda, men de flesta elever kommer inte att vara det. Det medför att benämningen gymnasial lärlingsutbildning inte passar, och det kan uppstå missförstånd om vad som egentligen avses när det talas om lärlingar och lärlingsutbildning. Det blir också svårt att göra internationella jämförelser av yrkesutbildningen om vi i Sverige använder oss av helt andra definitioner än övriga världen. Mot denna bakgrund bör utbildningsformen gymnasial lärlingsutbildning i stället kallas för arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning.

Det får bli regeringens uppgift att återkomma till riksdagen med lagförslag och i övrigt vidta behövliga åtgärder som tillgodoser vad jag nu anfört.

4. Uppdrag till Skolverket och ett nationellt lärlingsråd, punkt 5 (S)

av Mikael Damberg (S), Thomas Strand (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S) och Adnan Dibrani (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub10 yrkandena 1 och 4.

Ställningstagande

Den gymnasiala lärlingsutbildningen kommer, inte minst om antalet elever i lärlingsutbildning skulle öka väsentligt, att ställa högre krav på kvalitets-säkring och uppföljning än vad som skett under försöksverksamheten. Det krävs därför tydligare riktlinjer för såväl arbetsplatsens åtaganden som huvudmännens, kommunernas och Skolinspektionens arbete med kvalitets-säkring än vad som anges i propositionen.

Nationella lärlingskommittén har föreslagit att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur styrdokumentens mål inom lärlingsutbildningen kan brytas ned till utbildningsavsnitt som kan omsättas på den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsprogrammen. Nationella lärlingskommittén har vidare föreslagit att ett nationellt lärlingsråd med företrädare för arbetsmarknadens parter och branscher ska inrättas för samordning av den fortsatta uppbyggnaden av lärlingsutbildningen. Det kan allvarligt hålla tillbaka lärlingsutbildningens potential som kvalitativt alternativ inom yrkesutbildningen om man avstår från att följa upp dessa förslag. Medverkande

arbetsplatser och skolor behöver stöd i sitt utvecklingsarbete, och eleverna behöver denna kvalitetssäkring för att kunna vara trygga med sitt utbildningsval och garanteras en god undervisning.

Regeringen bör därför ge Skolverket i uppdrag att genomföra ovan nämnda förslag från den Nationella lärlingskommittén och i övrigt vidta behövliga åtgärder med anledning av vad vi nu anfört.

5. Uppdrag till de nationella programråden, punkt 6 (S, MP, V)

av Mikael Damberg (S), Thomas Strand (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S), Rossana Dinamarca (V), Adnan Dibrani (S) och Esabelle Dingizian (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub10 yrkande 2.

Ställningstagande

Den gymnasiala lärlingsutbildningen kommer, inte minst om antalet elever i lärlingsutbildning skulle öka väsentligt, att ställa högre krav på kvalitetssäkring och uppföljning än vad som skett under försöksverksamheten. Det krävs därför tydligare riktlinjer för såväl arbetsplatsens åtaganden som huvudmännens, kommunernas och Skolinspektionens arbete med kvalitetssäkring än vad som anges i propositionen.

Nationella lärlingskommittén har föreslagit att de nationella programråden ska ges i uppdrag att ta fram kriterier för godkännande av de arbetsplatser och för de handledare som tar emot lärlingar samt att utveckla system för kvalitetssäkring för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Det kan allvarligt hålla tillbaka lärlingsutbildningens potential som kvalitativt alternativ inom yrkesutbildningen om man avstår från att följa upp förslagen. Medverkande arbetsplatser och skolor behöver stöd i sitt utvecklingsarbete, och eleverna behöver denna kvalitetssäkring för att kunna vara trygga med sitt utbildningsval och garanteras en god undervisning.

Regeringen bör vidta behövliga åtgärder med anledning av vad vi nu anfört.

6. Avhopp från gymnasial lärlingsutbildning, punkt 7 (S, MP, V)

av Mikael Damberg (S), Thomas Strand (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S), Rossana Dinamarca (V), Adnan Dibrani (S) och Esabelle Dingizian (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ub9 yrkande 2.

Ställningstagande

Ett tydligt mått på vilken kvalitet en utbildning har är hur stor andel av eleverna som fullföljer utbildningen. Försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning har inte varit framgångsrik utifrån den aspekten. En fjärdedel har antingen hoppat av eller bytt till ett annat program; det är fyra gånger större andel än på andra program. Det är uppseendeväckande siffror eftersom lärlingsutbildningen bl.a. har införts för att minska avhoppet från gymnasieskolans yrkesprogram. Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att en proposition som sägs ska förbättra kvaliteten i lärlingsutbildningen inte innehåller ett enda förslag för att motverka att elever hoppar av utbildningen.

I den Nationella lärlingskommitténs utvärdering av försöksverksamheten med lärlingsutbildning (se SOU 2010:75) dras slutsatsen att det behövs en omfattande skolförlagd period med både allmänsteoretiskt och yrkestestetiskt innehåll i början av utbildningen för att introduktionen ska bli bättre och avhoppet minska. Vikten av kompetenta handledare på de arbetsplatser som tar emot elever betonas också av kommittén, och handledarutbildningen måste därför uppvärderas. Det påpekas även att den arbetsplatsförlagda utbildningen inte ska ersätta utan komplettera den skolförlagda utbildningen och att det fortfarande behövs kompetenta yrkeslärare på skolorna. Kommittén ser vidare en risk att skolor med lärlingsutbildning gör sig av med yrkeslärare för att minska kostnaderna. Dessa synpunkter och förslag från den Nationella lärlingskommittén för att förbättra kvaliteten och motverka avhopp från den gymnasiala lärlingsutbildningen lämnar regeringen helt utan åtgärder och kommentarer i propositionen.

Regeringen bör vidta behövliga åtgärder med anledning av vad vi nu anfört.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2010/11:104 Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Följdmotionerna

2010/11:Ub8 av Jabar Amin (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utbildningskontrakt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om obligatorisk handledarutbildning i den gymnasiala lärlingsutbildningen.

2010/11:Ub9 av Rossana Dinamarca m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utbildningen ska byta namn till arbetsplatsförlagd gymnasieutbildning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till åtgärder för att minska avhoppen från lärlingsutbildningen.

2010/11:Ub10 av Mikael Damberg m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur styrdokumentens mål inom lärlingsutbildningen kan brytas ned till utbildningsavsnitt som kan omsättas på den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsprogrammen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att nationella programråd ska ges i uppdrag att ta fram kriterier för godkännande av de arbetsplatser och för de handledare som tar emot lärlingar, samt att utveckla system för kvalitetssäkring för den gymnasiala lärlingsutbildningen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om avbrytande av utbildningskontrakt.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett nationellt lärlingsråd med företrädare för arbetsmarknadens parter och branscher ska inrättas för samordning av den fortsatta uppbyggnaden av lärlingsutbildningen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att 16 kap. 11 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 16 kap. 11 a och 11 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §

Inom yrkesprogrammen får det finnas gymnasial lärlingsutbildning, som börjar det första, andra eller tredje läsåret.

Gymnasial lärlingsutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om gymnasial lärlingsutbildning.

11 a §

Ett skriftligt avtal (utbildningskontrakt) ska upprättas för varje elev och arbetsplats och undertecknas av eleven, skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Skolhuvudmannen ska se till att utbildningskontrakt upprättas.

Om eleven är under 18 år och inte har ingått äktenskap, ska även elevens vårdnadshavare underteckna utbildningskontraktet.

I utbildningskontraktet ska det anges

1. vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar,

2. hur kostnaderna för de skador som eleven kan orsaka under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ska fördelas mellan skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som

avses i första stycket,

3. avtalstiden och grunderna för att avtalet ska kunna upphöra innan avtalstiden löpt ut, och

4. vilken lärare på skolenheten och vilken handledare på arbetsplatsen som ska vara kontaktpersoner för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

11 b §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om gymnasial lärlingsutbildning och utbildningskontrakt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2011.